

Badia i Margarit, l'aprofitada vida d'un pilar de la lingüística catalana

Tota una vida. Una frase feta que sovint emprem amb una certa lleugeresa a l'hora de definir la trajectòria d'algú. En el cas del filòleg i lingüista Antoni Maria Badia i Margarit, un nom inscrit amb lletres d'or en la nostra història cultural i social, romanista reconegut internacionalment, Creu de Sant Jordi i Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, entre moltes més distincions, el lloc comú està més que justificat. Perquè l'interès de l'insigne filòleg per la llengua arrenca des de l'etapa primerenca de formació, a la Mútua Escolar Blanquerna, el centre del pedagog Alexandre Galí i Coll. I s'estén fins al seu darrer alè, quan, encara lúcida i actiu, tractava de recuperar alguns dels seus vells temes, com ara la lingüística històrica.

“També volia fer un llibre sobre la seva experiència en el camp de la lingüística internacional”, revela Carles Duarte, qui recorda que el mestre de filòlegs va ser president de la Societat de Lingüística Romànica. Un llibre de records amb el seu vincle amb els grans romanistes internacionals. No va veure la llum, però “intel·lectualment es va mantenir actiu fins als darrers anys”. Això, malgrat no tenir una situació familiar senzilla, per l'Alzheimer de la seua esposa, Maria Cardús, “una malaltia de la qual es va ocupar personalment amb una gran tendresa i humanitat”. La parella s'havia conegut estudiant filologia a la Universitat de Barcelona, i, tot i que Cardús va renunciar a fer carrera docent universitària, va tenir un paper important en les investigacions del seu marit.

La malaltia de l'esposa va condicionar la tasca final de Badia i Margarit, però és ben cert que ja havia deixat un llegat brutal. Una figura troncal i imprescindible que mereixia un record en el seu centenari a prova de pandèmies. Amb tot, el context ha obligat a reorganitzar la commemoració, amb l'ajornament per exemple de l'acte que s'havia de fer al paranimf de la Universitat de Barcelona el 19 de març. Aquell mateix dia, estava previst inaugurar una exposició sobre l'estre-

Per pocs anys, Antoni Maria Badia i Margarit, nascut a Barcelona el 1920, un trenta de maig —ara farà cent anys—, no ha arribat a veure els actes commemoratius del seu centenari. Va morir el 2014, a 94 anys, després d'haver dedicat tota la seua llarga vida a l'estudi i la dignificació de la llengua catalana. El que resta de 2020, se'l recorda en el marc de la declaració de l'Any Badia i Margarit, amb les limitacions imposades per la pandèmia. Repassem la seua trajectòria de la mà de Carles Duarte, comissari de la commemoració.

Per Xavier Aliaga / @xavialiaga

ta relació de Badia i Margarit amb aquesta institució universitària, de la qual va ser rector entre 1978 i 1986. De moment, la mostra és accessible en format virtual i fins i tot es pot descarregar una versió més que recomanable per als amants de la llengua. L'exposició, comissariada per Rafael Aracil i Antoni Segura, conté una cronografia completa de la trajectòria acadèmica i editorial de Badia i Margarit, apunts biogràfics com el referent a la seua detenció, documents i material gràfic i, lògicament, la història de la gestió al front del centre universitari.

Altres actes difícils de virtualitzar hauran d'esperar un moment més propici. “El que estem intentant és mantenir al màxim la presència a través dels mitjans de comunicació. El dia 30 de maig serà el dia més significatiu, evidentment, perquè és la data de naixement del doctor Badia. Per sort, hi ha moltes activitats que estan vigents perquè estan previstes per a la segona meitat de l'any. Esperem que es puguin dur a terme”, diu en referència a actes com el que hi ha programat a la Universitat de Nàpols, a principis d'octubre, o un simposi al novembre a l'Institut d'Estudis Ca- →

→ talans (IEC). La incertesa, tanmateix, plana sobre les conferències que han de fer el mateix Duarte, Lúdia Pons o Maria Teresa Cabré, entre més especialistes que hi participaran en el recordatori de l'insigne filòleg. Si la situació d'incertesa es perllonga més del compte, s'ha establert que els primers mesos de l'any vinent siguin també operatius en termes de commemoració.

Una mica menys incertes són les publicacions, com ara la que genere el simposi de l'IEC o la redició de la biografia que Miquel Pairolí li va dedicar l'any 1997, titulada senzillament *Antoni M. Badia i Margarit*. “És un volum realment significatiu que ens permetrà recuperar aspectes essencials sobre la figura del doctor Badia”, anota. El projecte està impulsat per la Fundació Catalana per a la Recerca i la Innovació, i està sotmès per les circumstàncies a un cert retard sobre el que estava previst.

El doctor que s'arremangava

Amb Badia i Margarit convé no donar res per sabut. Fins i tot els filòlegs de formació poden arribar a sorprendre's de la gran quantitat de fronts que va ser capaç de cobrir. És el cas de la contribució al disseny d'un model de llenguatge administratiu, una tasca a la qual va assistir en directe el comissari del centenari. Carles Duarte va arribar a la Universitat de Barcelona l'any 1976 per estudiar filologia catalana, però el seu primer contacte amb el doctor Badia, com ell l'anomena, no va ser estrictament acadèmic, sinó convergint en les reivindicacions per normalitzar lingüísticament la universitat, amb el cos present de Franco encara tebi i l'Estatut encara per aprovar.

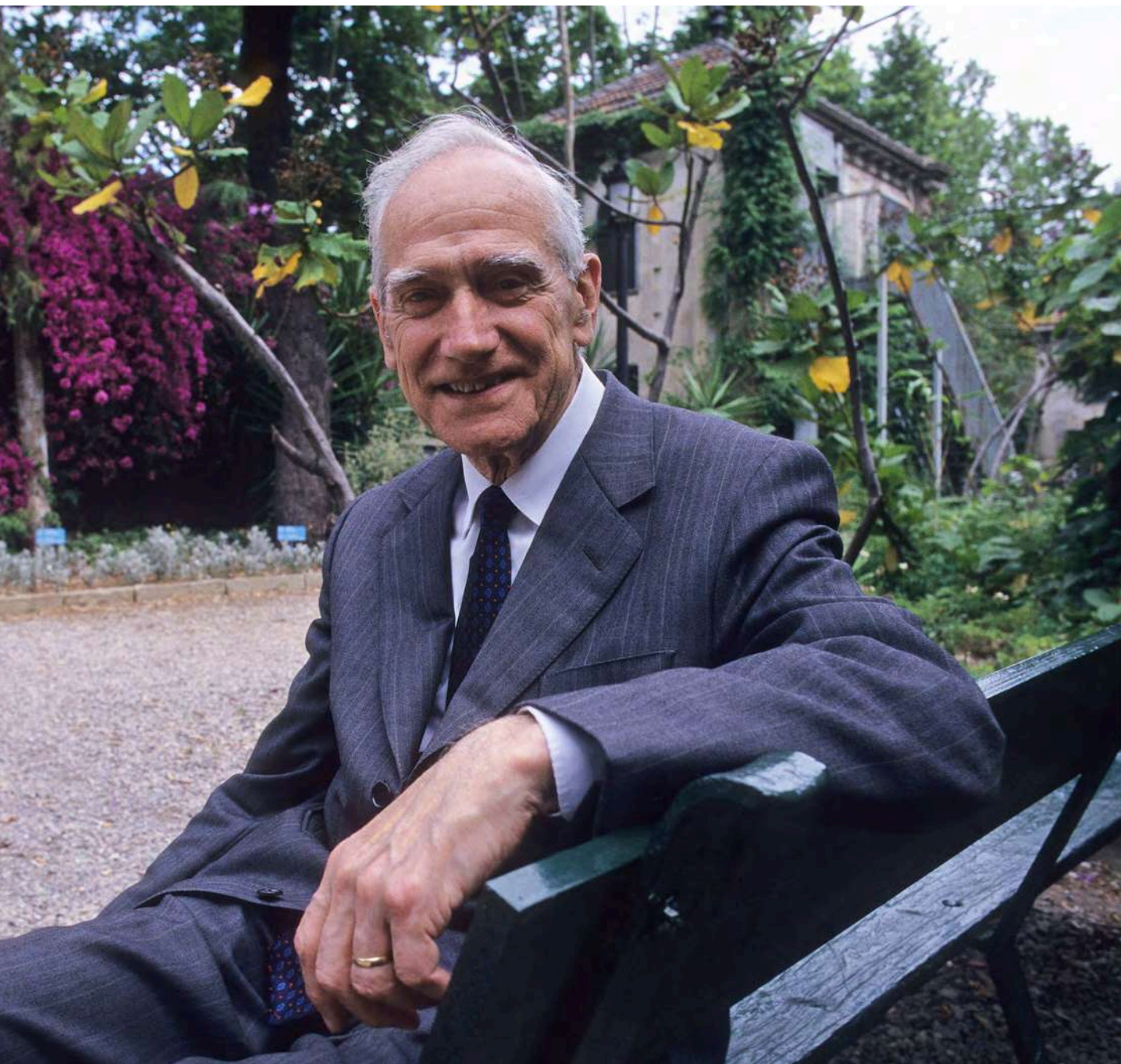
“El doctor Badia sintonitzava evidentment amb aquesta reivindicació i va haver-hi una sintonia molt gran”, explica. El filòleg, de fet, fa el primer discurs en català en l'apertura del curs acadèmic des de la Guerra Civil, encara en el 1976, “un primer moviment significatiu més enllà de l'àmbit estRICTE de l'ensenyament de la filologia”, adverteix Duarte. El discurs de l'any anterior l'havia fet en castellà Ramon Trias Fargas, tot i ser “un discurs molt valent, que va titular ‘El precio de la libertad’. Pronunciar un discurs en català, com va fer el doctor Badia, era navegar a contracorrent”. De fet, a la dècada del 1960, Badia s'havia enfrontat amb el rector Francisco García-Valdecasas —pare de la que va ser delegada del Govern a Catalunya, Julia García-Valdecasas—, un metge d'origen cordovès que va destacar en la repressió del moviment estudiantil i dels docents d'íscols. “Ell signava escrits amb altres professors universitaris, reclamant una universitat més oberta i més compromesa amb el país”, conta Duarte. Un compromís que el va dur a la presó, el 1967, per permetre “activitats il·legals” dels seus estudiants.

MIREIA MARGENAT / ARXIU

Duarte fa referència a l’“afet del Casal de Montserrat”. Al gener d'aquell any, quan Badia era el president d'aquesta entitat, la policia va registrar la seu del centre cultural del carrer València. Dies després, el filòleg va ser detingut. Va haver de suportar llargues hores d'interrogatori fins que va ser traslladat a la Model. Va ser posat en llibertat, a disposició del Tribunal d'Ordre Públic —el tristament cèlebre TOP. No va arribar a ser requerit per declarar.

Malgrat no tenir més conseqüències, aquesta persecució està en l'origen de la seua estada als

Retrat d'un gegant de la lingüística que destacava també per la seua humanitat.

Estats Units, amb la qual tractava d'evitar la pressió. “Era un home que col·laborava en *Cuadernos para el diálogo*, escrivia en *Serra d'Or*... Estava situat en un món allunyat del franquisme i crític amb el règim. El que vull dir és que feia treballs de sociolingüística, però es mirava el país no amb la indiferència d'un científic neutre, sinó de manera compromesa. Se sentia compromès amb el patiment del país”, explica.

La tria de Badia i Margarit com a rector, el 1977, va suposar un canvi de paradigma, amb la creació d'una comissió sociolingüística en la qual

va entrar a formar part el mateix Duarte. Una de les primeres decisions va ser posar en marxa uns cursos de llengua catalana, a la tardor del 1978, per formar el professorat i el personal administratiu, per preparar-los per als canvis que vindrien: calia canviar la maquinària administrativa, que es feia tota en castellà. Però no es tractava de fer una translació directa al català d'un llenguatge encarcarat (Duarte recorda a tall de mostra el cèlebre “Del recto proceder de usted cuya vida guarde Dios muchos años”, vigent aleshores), calia investigar, veure documentació a Andorra, →

Carles Duarte, comissari del centenari de Badia i Margarit.

→ documents històrics i analitzar models d'unes altres llengües com l'anglès, el francès i l'italià. “Com va fer tantes vegades en la vida, el doctor Badia va arremangar-se”, recorda el comissari. Sols cal fer una ullada a la ingent obra del mestre, la tangible i la intangible —filòlegs de la importància de Germà Colón o Joan Veny són deixebles seus—, per adonar-se que, certament, Badia va viure arremangat tota la vida.

Un accident oportú

S'ha dit adés que la sensibilitat per la llengua es va despertar en el filòleg ben aviàt. Però com va passar amb moltes trajectòries, la Guerra Civil podia haver truncat tot això. Enrolat en la lleva del biberó, Badia no va arribar a xafar el perillós front de l'Ebre perquè el dia que havia de marxar, durant l'ensinistrament, la falta de perícia d'un company amb una granada el va enviar a l'hospital. Un accident que, tal vegada, li va salvar la vida.

Acabada la guerra, es va veure obligat a fer novament el servei militar, a Madrid. La seua salut va estar seriosament compromesa pel tifus, malaltia que el va enviar a casa, a Barcelona. Sortosament recuperat quan es pensava que no ho contaria, Badia va poder estudiar filologia. Però ho va fer a una Universitat de Barcelona en la qual Fabra i Coromines ja no hi eren, perquè havien marxat a l'exili i unes altres eminències havien estat depurades. “Es va trobar amb una universitat d'una escassa qualitat docent. Aleshores, tan bon punt va completar els estudis, a ell i a la Maria Cardús els van proposar de fer classes”, explica Duarte. Badia ja havia començat a fer classes a l'Escola Virtèlia, una institució d'orientació catòlica i catalanista, “amb els mateixos principis i valors de l'Alexandre Galí”. El que Duarte defineix molt gràficament com “el món de Montserrat”.

En aquella universitat una mica devaluada, Badia destaca poderosament. I el 1948 guanya la càtedra de gramàtica històrica espanyola. “És una persona absolutament decisiva, sense els seus fonaments i sense el seu arrelament, ens podríem haver trobat amb un catequètic de gramàtica històrica provinent de Salamanca o Valladolid sense cap mena d'interès pel català. En canvi, Badia va implicar els seus deixebles en els

Raquel Ricart Leal
Les ratlles de la vida

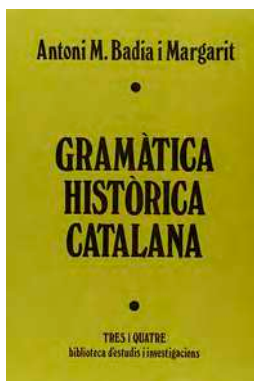
34 Dues 1a edició

LES RATLLES DE LA VIDA
de RAQUEL RICART LEAL

NOVETATS 3i4
Edicions Tres i Quatre / València

Pots seguir-nos a
Facebook | Twitter

Visita la nostra botiga virtual
en www.tresiquatre.cat

Algunes de les obres significatives de l'extensa obra del filòleg.

estudis de gramàtica històrica catalana”, relata el comissari. Un d'aquells deixebles, com s'ha dit, és Germà Colón, amb el qual impulsa l'*Atlas Lingüístic del Domini Català*, encara a la dècada del 1950. D'alguna manera, “Badia fa de pont entre el món de Fabra i Coromines amb el dels nous filòlegs, que troben un home que relliga el món de la filologia i ho fa des d'una perspectiva internacional”. Perquè, quan encara era jove, Badia s'involucra en el món de la lingüística romànica.

La resta de la història és coneguda, amb la publicació d'obres tan importants com la *Gramàtica històrica catalana*, del 1951, la primera del català (tot i que publicada originàriament en castellà, en Gredos, fruit de les condicions ambientals de l'època) i esperó de proa d'una obra ingent i d'una trajectòria que, com s'ha dit, li va valdre un enorme prestigi fora de les nostres fronteres. Un prestigi solidificat amb la coorganització del VII Congrés de Lingüística Romànica. “La universitat tenia poques figures susceptibles de ser projectades internacionalment. I ell, a més a més, va ser una persona que va tenir una vocació molt clara de presència internacional. La defensa i la reivindicació de la lingüística catalana no es podia quedar en un espai reclus”, diu Duarte. I posa com a exemple la creació del Centre d'Estudis Catalans a la Universitat de la Sorbona o l'impuls d'institucions internacionals com l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, fundada el 1973, o la North American Catalan Society, que va començar a arrencar el 1978. Anys, per tant, de feina a tort i dret.

Badia tenia el crèdit suficient per fer aquella projecció internacional del català. Cal no oblidar que va ser president de la Societat de Lingüística Romànica. “Va exercir un lideratge. Era una persona amb una trajectòria científica brillant, la *Gramàtica catalana* del 1962 o la mateixa *Gramàtica històrica* del 1951 eren obres de referència, també fora de Catalunya. I s'havia implicat en projectes de romanística d'àmbit internacional. Era una figura eminent”, resumeix.

De Badia, tot i això, també convé ressaltar el seu paper pioner en camps com la sociolingüística, no sols per l'esmentada tasca a la universitat, sinó també per la publicació bastant primerenca i pionera de llibres com *La llengua dels barcelonins* (1969). “De fet, ell va ser fundador del grup català de sociolingüística. Lligant això amb el que comentava sobre el llenguatge administratiu, era una persona que pensava: què li fa falta al país? On podem obrir flancs? Ell feia gramàtica històrica, per què s'havia de dedicar a la sociolingüística? Tenia la convicció que la mirada lingüística havia de ser integral, el català no podia tenir un tractament arqueològic, s'havia d'integrar en la vida col·lectiva”, conta Duarte.

Aquella no era la seua especialitat, com algun dels col·legues li va dir, Badia era un sociolingüista ocasional, però es prenia seriosament les coses i tenia una capacitat de treball fora mida. De *La llengua dels barcelonins* hi ha un segon volum que no es va imprimir i que ja no s'imprimirà “perquè conté dades molt antigues”. De vegades, es deia de Badia que era un tastaolletes, però en aquest punt convé recuperar el que deia la seua filla, Montserrat Badia: “Puc afirmar amb total seguretat que en cada parcel·la de la llengua per la qual es va interessar, s'hi submergia amb un rigor, una meticulositat i un perfeccionisme que mostren la seva gran capacitat de treball, unida a una tenacitat i una força de voluntat enormes”.

Duarte rebla el retrat al final d'una conversa que podria ser tan extensa com es volguera (“em podria passar hores parlant d'aquest home”, confessa el comissari de la mostra del centenari) en afirmar que, a més de ser una persona eminent, Badia “era un home de consens, una persona amb una personalitat acollidora, conciliadora, de pont. A més, el seu reconeixement internacional va redundar al capdavant en benefici del reconeixement de la filologia i de la llengua catalanes”. Una d'aquelles figures insubstituïbles que va contribuir com poques a la dignificació de la llengua. Amb una ombra tan densa que ni tan sols la pitjor pandèmia en un segle serà capaç d'ocultar. •